

# Aandacht voor architectuur rich

**Hans Ibelings is medewerker van het Nederlands Architectuurinstituut en mede-redacteur van het Architectuur Jaarboek. AGORA vroeg hem naar de oorzaken van de toegenomen belangstelling voor architectuur en naar verschillen in beoordeling. Volgens Ibelings is er echter niet zozeer sprake van een toename in belangstelling, maar een verandering van de rol van architectuur. We spraken ook met hem over kwaliteit van architectuur, over design, over boerderettes en over 'Jacobse en Van Es' bedrijventerreinen.**

BIRGITT TRUIJENS EN  
ALEIDA VAN DOORNUM\*

**De belangstelling voor architectuur lijkt de laatste jaren behoorlijk te zijn toegenomen. Hoe komt dat?**

Ik vraag me af of die toegenomen belangstelling er werkelijk is. Eind jaren zestig, begin jaren zeventig was er ook al een enorme belangstelling voor de gebouwde omgeving, hoewel die toen meer was ingegeven door verzet tegen de grote plannenmakers. Bij de overheid is er wel een ontwikkeling geweest. Architectonische kwaliteit wordt nu op een bepaalde manier erkend als een van de middelen om iets te maken van de omgeving. Het is aantrekkelijk om de aandacht voor architectuur samen te laten vallen met de opkomst van het postmodernisme, begin jaren tachtig. Dit heeft in Nederland nooit echt wortel geschoten, maar heeft wel het denken veranderd. De vormgeving van de architectuur is meer op de voorgrond gekomen en daarmee ook het besef dat ruimtelijke kwaliteit met architectuur te maken kan hebben. Het uiterlijk werd weer belangrijk gevonden, terwijl de architectuur -als je het onaardig formuleert- in de jaren zeventig ondergeschikt was geraakt aan sociale doelen.

**Was er twintig jaar geleden dan ook al zoveel aandacht voor architectuur als visitekaartje, bijvoorbeeld bij gemeenten bij het**



Het door Richard Meier ontworpen stadhuis van Den Haag. Bron: Gemeente Den Haag.

**neerzetten van een gemeentehuis of een schouwburg?**

Er zijn altijd wel goede architecten gevraagd voor stadhuizen. Er is wel eens een mindere doorgeglip, maar uit elk decennium kun je prachtige stadhuizen vinden. Wat je wel ziet is dat vanaf midden jaren tachtig de buitenlandse architecten op grote schaal hun intrede deden. Parallel daaraan is ontdekt dat je niet per se bent aangewezen op architecten uit de buurt, maar dat je Mecanoo kunt vragen als je in de Achterhoek zit, Richard Meier als je een stadhuis in Den Haag wilt of Aldo Rossi voor een museum in Maastricht.

**Voelen ook 'gewone mensen' zich door die architectuur aangetrokken?**

Ja, bijvoorbeeld bij het museum in Groningen werkt dat enorm goed. Drommen mensen willen het zien. Dat is maar weinig gebouwen gegeven en zegt dus wel iets over het werk. Het is een succes als je zoveel bewondering, enthousiasme maar ook afgrijzen kunt bewerkstelligen. Van het Groninger museum wordt overigens vaak gezegd dat het geen architectuur zou zijn, maar design. De plattegrond is van een traditioneel museum, maar alleen door de bijzondere aankleding wordt het anders ervaren.

**Waarin zit dan het onderscheid tussen architectuur en design?**

Je zou kunnen zeggen dat de architectuur zich met architectonische vraagstukken over ruimte en constructie zou moeten bezighouden. Design is alleen bij wijze van spreken het laagje over het koffiezetapparaat. Dit is overigens wel een negatieve formulering van design en een heel verhevene van architectuur.

**Wat is architectonische kwaliteit?**

Een toverwoord, waarmee je alles kunt aan- of afprijzen. Bij het samenstellen van het Jaarboek voor de Architectuur is voor ons een van de belangrijkste criteria of een gebouw een voldoende geheel is, of het zich laat ervaren als object. Dat leidt ertoe dat heel grote gebouwen eigenlijk altijd afvallen. Aan de andere kant: als een gebouw te klein is dan is er uit budgettaire overwegingen vaak te weinig gelegenheid geweest om veel aandacht aan architectuur te besteden. Er bestaat op de een of andere manier binnen de beroepsgroep van architecten een code van wat wel en wat geen architectuur is, maar je komt er niet precies achter wat daarvan nu de motivatie is.

Daarnaast kun je ook geen dingen beoordelen die teveel afwijken van wat je al kent: als iets echt al je waarden negeert, dan heb je geen mogelijkheid om te beoordelen. Dat geldt ook voor architecten: al te radicale vernieuwingen worden niet geaccepteerd als kwalitatief zinvolle bijdragen aan de architectuur. Dat leidt ertoe dat bijvoorbeeld bij prijsvragen bijna nooit ge-

# zich vooral op de verschijningsvorm

kozen wordt voor het meest vergaande plan. Neem het stadhuis in Den Haag. Het plan van Richard Meier is eigenlijk ten opzichte van z'n eerdere werken geen vernieuwing. Het plan van Rem Koolhaas was daarentegen echt spectaculair. Maar de algemene hang naar conformisme is een menselijk trekje, dus ook hier werd de meer conventionele benadering gekozen.

**Kiezen mensen bewust voor het wonen in een onder architectuur gebouwd huis, of zoeken ze gewoon ergens een huis en komen ze dan toevallig in bijvoorbeeld Kattenbroek terecht?**

Dat laatste, want daarvoor is de keuze in huizen te klein. Je kunt niet kiezen uit tien modellen die je aantrekkelijk vindt, zoals bij auto's. Ik denk ook dat mensen niet de illusie hebben dat ze die keuze wel zouden hebben en twintig jaar op zoek zijn naar een huis dat bij ze past.

**Maar tegenwoordig wordt architectuur steeds meer als middel gebruikt om wijken te differentiëren. Wordt die keuze dan niet groter?**

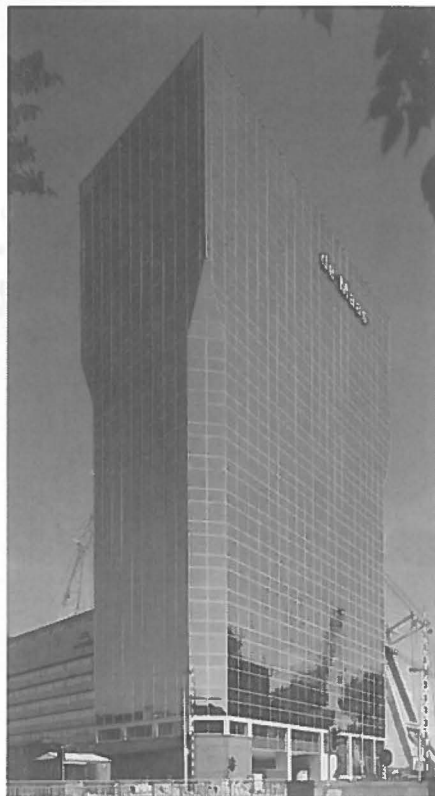
Natuurlijk, maar feit blijft dat het grootste deel van Nederland nog steeds in een rijtjeshuis met tuin wil wonen en dan maakt het weinig uit of het een gestucte gevel of bakstenen gevel is. Toch is Kattenbroek wel een succes, ook bij de bewoners.

**Is Kattenbroek architectuur of design?**

Architectuur. Maar het toont wel aan dat de marges in de woningbouw heel klein zijn. Je kunt een andere woning maken met hele kleine verschillen. Want de woningen daar zijn niet wezenlijk anders dan 'gewone' woningen. Maar net als bij het Groninger museum gaapt ook hier een enorme kloof tussen de publieke waardering en de vakwereld. Want over Kattenbroek wordt in de vakwereld vaak gezegd: leuk voor een keer, maar je kunt dit niet overal doen.

**Op vrije kavels verschijnt vaak een zelfde type woning: de boerderette. Hoe komt dat?**

Omdat dat de huizen zijn die je uit de catalogus bestelt en door iedere aannemer overal kunt laten bouwen. Het geeft ook aan dat veel mensen dat willen. Je kunt vanuit het klassieke, paternalistische architectenstandpunt redeneren en zeggen dat dat komt omdat ze niet weten wat ze willen. Het duidt er echter ook op



Kantoor Nedlloyd, Rotterdam. Bron: archief

dat er een diep verlangen is naar het soort geborgenheid dat die architectuur uitstraalt. Het is de vraag of je de chaos van het eigentijdse bestaan tot uitdrukking moet brengen in architectuur en stedenbouw. Of je niet mensen de gelegenheid moet geven om 's avonds de chaos de chaos te laten en lekker thuis bij de open haard te zitten. Dat boerderijachtige type appelleert kennelijk het meest aan die geborgenheid, meer dan een bungalow met glazen gevels. En een derde verklaring is wellicht toch de onbekendheid met de andere mogelijkheden.

**Het beeldkwaliteitsplan, of architectuurbelidsplan is een instrument dat in opkomst is. Is het nuttig?**

Het is hoe dan ook nuttig omdat er wordt nagedacht over de omgeving. Zo'n plan leidt tot een beter inzicht in alle consequenties van elke ingreep in de omgeving. De gemeente kan natuurlijk ook met bestemmingsplan en voorschriften dingen naar haar hand zetten. Carel Weeber heeft al vijftien jaar geleden gezegd dat als de stedenbouw goed is, dat de architectuur dan van minder belang is. Een gemeente

heeft de mogelijkheid om met doordachte stedenbouwkundige plannen en goede instrumenten de kwaliteit overeind te houden en prachtige wijken te laten ontstaan.

**Hoe belangrijk is architectuur voor bedrijven?**

Er zijn veel bedrijven die de architectuur van hun gebouw als visitekaartje zien, hun bouwwerk ook versimpelen tot logo. Er is een categorie ondernemingen -Shell, Philips, verzekeringsmaatschappijen- waarvoor het heel belangrijk is om een hoofdkantoor te hebben dat uitdrukking geeft aan de betekenis die ze zichzelf toemeten. Voor veel bedrijven in bedrijvenparken zullen echter economische motieven voorop staan, zonder dat het essentieel gevonden wordt dat het gebouw uitdrukking geeft aan de bedrijfsvoering. Bij bedrijvenparken zou het soms misschien mooier zou zijn als het allemaal onnadrukkelijker was geweest. Een zogenaamd Jacobse en Van Es-terrein met zo'n romneyloods en sloopauto's, waar geen enkele overweging een rol gespeeld lijkt te hebben, heeft toch een bepaalde charme, maar bij de huidige bedrijvenparken doen ze net iets teveel hun best om er architectuur van te maken. Hoe je het ook wendt of keert: als je architectuur vergelijkt met boeken, dan zijn die bedrijfsterreinen niet door de Mulischen, Reve's of Hermansen geschreven.

**Zal de huidige belangstelling voor architectuur aanhouden?**

De aandacht voor de verschijningsvorm van de architectuur zal wel weer afnemen en dan neemt de aandacht voor iets anders weer toe. Soberheid, aandacht voor het proces van totstandkoming van architectuur. Misschien breekt de ecologie wel echt door. Tot nu toe was de ecologie verbonden met organische architectuur. Op het vroegere terrein van het Gemeentelijk Waterleidingsbedrijf in Amsterdam zijn voor het eerst de ecologische principes gecombineerd met architectuur: je ziet niet aan de buitenkant dat het om 'ecologisch verantwoorde' woningen gaat. Misschien wordt ook behoud nog wel belangrijker dan het nu al is, niet alleen vanuit sentimentele of monumentale overwegingen maar ook vanuit milieuoogpunt. En als in de toekomst de architectuur zich weer minder manifesteert, dan wordt de stedenbouw mogelijk weer belangrijker.

\*Redactie AGORA